

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА РЕАЛІЗАЦІЮ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В УКРАЇНІ

NEGATIVE IMPACT OF CORRUPTION ON THE IMPLEMENTATION OF CONSTITUTIONAL VALUES AND FORMATION OF LEGAL POWER IN UKRAINE

Рудень Д.С., здобувач наукового ступеня доктора філософії
юридичного факультету

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Статтю присвячено негативним впливам корупції на реалізацію конституційних цінностей та становлення правової державності в Україні. У статті висвітлено найважливіші проблеми, які найчастіше виникають у сфері державного управління через наявність корупційних проявів, визначено причини їх виникнення. Відомо, що корупція на сьогоднішній день охоплює всю сферу суспільних відносин та незважаючи на чималі зусилля її боротьби до теперішнього часу є нездоланою. З'ясовано, що в українській державі як і інших країнах світу будь-які корупційні явища як мають місце практично у всіх сферах суспільно політичного життя до сих пір перебувають у центрі уваги, оскільки становлять пряму загрозу інтересам світового суспільства. Також, акцентовано увагу на тому, що корупція завдає значної шкоди правам, свободам та законним інтересам людини, порушує встановлений порядок функціонування органів влади, що сприяє руйнації конституційних цінностей.

У ході дослідження, стало відомо, що корупційні дії, які вчиняються посадовими особами, зумовлені наявністю приватних інтересів, зокрема це такі як отримання неправомірної вигоди за надання відповідних послуг, вчинення необґрунтованих або безпідставних юридичних дій або прийняття рішень на фоні дружніх або родинних стосунків тощо. Такі прояви негативно впливають на законність, об'єктивність та неупередженість виконання суб'єктами владних повноважень, що призводить до падіння рівня правової держави. Низький рівень національної економіки, соціальної захищеності населення у державі, призводить до різних провокаційних протиправних вчинків та психологічно підштовхує людину на отримання додаткових матеріальних та нематеріальних благ. З одного боку, корупція може слугувати інструментом налагодження ділових компромісів при вирішенні різних спірних питань, що виникають зазвичай у службових відносинах, але з іншого боку – це антисоціальне явище, яке призводить до спотворення якості та рівня функціонування державних та недержавних інститутів. Незважаючи на велику кількість фінансових ресурсів, які були витрачені на боротьбу з таким антисоціальним явищем, проблема до сих пір залишається актуальною.

Ключові слова: корупція, держава, цінність, людина, Україна.

The article is devoted to the negative effects of corruption on the implementation of constitutional values and the establishment of legal statehood in Ukraine. The article highlights the most important problems that most often arise in the field of public administration due to the presence of corruption manifestations, and identifies the reasons for their occurrence. It is known that corruption today covers the entire sphere of social relations and, despite considerable efforts, its fight is still insurmountable. It has been found that in the Ukrainian state, as well as in other countries of the world, any corruption phenomena that occur in almost all spheres of social and political life are still in the center of attention, as they pose a direct threat to the interests of world society. Also, attention is focused on the fact that corruption causes significant damage to human rights, freedoms and legitimate interests, violates the established order of functioning of government bodies, which contributes to the destruction of constitutional values.

In the course of the research, it became known that the corrupt actions committed by officials are due to the presence of private interests, in particular, such as receiving undue benefits for the provision of relevant services, committing unjustified or groundless legal actions or making decisions against the background of friendly or family relationships, etc. Such manifestations have a negative impact on the legality, objectivity and impartiality of the exercise of authority by subjects, which leads to a decline in the level of the rule of law. The low level of the national economy and social security of the population in the state leads to various provocative illegal acts and psychologically pushes a person to obtain additional material and immaterial benefits. On the one hand, corruption can serve as a tool for establishing business compromises when solving various controversial issues that usually arise in official relations, but on the other hand, it is an anti-social phenomenon that leads to distortion of the quality and level of functioning of state and non-state institutions. Despite the large amount of financial resources that have been spent on fighting such an anti-social phenomenon, the problem is still relevant.

Key words: corruption, state, value, person, Ukraine.

Постановка проблеми. Конституція України з 28 червня 1996 року закріпила найважливіші фундаментальні права кожної людини та громадянина і проголосила Україну правовою державою на національному та міжнародному рівні. З тих пір, система законодавства зазнала значних змін у сфері державного будівництва та публічного управління. З появою нових інститутів у людства розширилися нові можливості та бажання реалізувати свої цілі і поставленні завдання. За допомогою таких змін, у нашій державі сформувалась нова система цінностей, оскільки у нормативній базі з'являються нові громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права, які до теперішнього часу мають пріоритетне значення для населення. Незважаючи на те, що стаття 21 Конституції України хоч і закріпила рівність прав кожної людини, а також проголосила такі права невідчужуваними та непорушними [1], проте питання стосовно недотримання та порушення конституційних прав людини через значні корупційні дії, які мають місце у правоохоронних, судових органах, сферах освіти, культури, охорони здоров'я тощо, на сьогодніш-

ній день є цілком актуальними. Питання щодо виявлення та запобігання корупційним проявам у нашій державі як і в усіх країнах світу кожного дня знаходиться у центрі уваги, оскільки таке негативне явище призводить до руйнації конституційних цінностей, що становить загрозу інтересам світовому суспільству.

Цілком відомо, що за останні роки наша держава закріпила жорстку правову позицію по відношенню у протидії корупції та взяла на себе повний контроль за діяльністю осіб уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Це призвело до утворення антикорупційного законодавства, запровадження щорічних електронних декларацій з метою проведення моніторингу способу життя державних чиновників, створення відповідних органів виконавчої влади, у тому числі правоохоронних уповноважених на проведення антикорупційної політики, посилення кримінальної відповідальності за вчинення корупції.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням корупції займалися такі провідні фахівці зокрема як: Акімов. О.О.

Берега О.Д., Ваньчик Ю.А., Соловйов В.М., Стеценко С.Г., Флейчук М.І. тощо.

Метою даної статті є вивчення стану корупції у сферах державного та місцевого управління, визначити причини її прояву у соціальному середовищі, її вплив на розвиток конституційних цінностей у контексті української правової державності.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі, трапляються непоодинокі випадки, які доволі часто висвітлюються у засобах масової інформації про факти виявлення корупційних правопорушень, переважна більшість яких припадає саме на посадовців органів державної влади та місцевого самоврядування. Таке проблемне явище, яке бере свій початок ще зі стародавніх часів і до сьогоднішнього дня є актуальним та невирішеним. Як показує практичний досвід та урахування власні спостереження майже кожного дня кожна людина стає свідком дрібних корупційних подій навіть не реагуючи на це, а переважна більшість населення взагалі сприймає це за належне. Слід відзначити те, що незважаючи на усі зусилля, які були витрачені на боротьбу з таким антисоціальним явищем протягом декількох тисячоліть виявились безрезультатними. Україна починаючи ще з часів незалежності витратила чимало коштів на протидію корупції, проте ситуація до сьогоднішнього дня не змінилась.

Корупція як антисоціальних феномен сама по-собі виступає засобом руйнації конституційних цінностей України як правової держави, оскільки через такі негативні прояви знижується рівень правового порядку через неналежне дотримання та виконання законів, порушуються права та свободи людини, конституційні цінності, створюються перешкоди у реалізації та отриманні матеріальних і духовних благ. Також, варто відзначити те, що через такі протиправні явища створюються дискримінаційні умови серед громадян, переважна більшість з яких виникають саме за майновим станом, оскільки через відсутність грошових коштів та іншого майна, які вимагаються у людини втрачаються можливості задовольнити свої власні потреби, що гарантовані Конституцією та законами України. Більшість корупційних проявів у найчастіших випадках виникають через дружні та родинні зв'язки особливо при наданні відповідних публічних послуг, у конкурсних процедурах на зайняття вакантних посад в органах державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності. Адже через такі переваги, які безпідставно надаються конкретним особам призводить до порушень фундаментальних конституційних принципів рівності та справедливості, а також формується морально психологічне гноблення іншої групи людей.

На сьогоднішній день, існує безліч причин, які провокують людей на такі протиправні дії, серед них слід виділити: низький рівень економіки, соціальної захищеності, що включає у себе низький заробітної плати, пенсій та інших соціальних державних виплат, які не у змозі забезпечити гідний рівень свого існування. У такому випадку, державу слід визнати винуватою стороною у зародженні таких негативних тенденцій. З одного боку, державою поступово здійснюються заходи спрямовані на протидію корупційним чинникам, так урядом за останні кілька років було розроблено та прийнято чимало антикорупційних програм, стратегій та концепцій, притягнуто чимало до юридичної відповідальності посадовців за корупційні дії, з другого боку через слабку державну політику та включаючи вище перелічені явища корупція виступає інструментом виживання. У такому разі виникає замкнуте коло.

Як зазначає О.О. Акімов корупція завжди створює серйозні проблеми для розвитку будь-якої держави світу. Вона руйнує інститути влади і заважає ефективному управлінню державою, оскільки порушує узаконені про-

цедури. Корупція на виборах і в законодавчих органах знижує відповідальність посадових осіб, корупція судової влади і правоохоронних органів скасовує принцип "верховенства закону" тощо. Проте найсуттєвіших збитків корупція завдає економіці країни. Корупція призводить до збільшення вартості бізнесу за рахунок протизаконних платежів, управлінських витрат на ведення переговорів із посадовими особами і ризику розриву угод. Іноді корупція призводить до зниження його вартості завдяки зняттю бюрократичних зволікань, але наявність хабарів заохочує посадових осіб до прийняття нових правил, які бізнес-структурам доводиться обходити, даючи нові хабарі чиновникам [2, с. 185]. Через високий рівень корупційних проявів відбувається руйнація найважливіших ознак та принципів української правової державності. Адже, при таких умовах, переважна частина законів для посадовців органів влади втрачають своє пріоритетне значення, що у кінцевому підсумку призводить до невиконання їх або виконання не у повному обсязі, а у іншому випадку виконання лише після отримання неправомірної вигоди. Тож у даному випадку, спостерігається домінування власних інтересів над інтересами суспільства та держави. Спостерігаючи за новинами, які публікуються у засобах масової інформації найчастіше фіксуються випадки вимагання хабарів державними чиновниками від громадян за вчинення відповідних дій або у прийнятті позитивних рішень на їхню користь, зокрема у отриманні документів дозвільного характеру, виділенні земельних ділянок, отриманні позитивних висновків тощо. На превеликий жаль такі явища на сьогоднішній день є масовими та всеохоплюючими, оскільки поглинають усю сферу суспільства. Через слабку людську волю та пристрасті до збагачення подолати корупцію наразі неможливо. Тож у даному випадку, у зародженні таких негативних тенденцій провідну роль відіграє соціально психологічний людський фактор. Цілком зрозумілим є те, що корупція з одного боку сама по собі виступає цінністю, оскільки дає широкий спектр можливостей громадянам у отриманні матеріальних і духовних благ. З іншого боку призводить до збою функціонування системи державного управління чим завдається матеріальна та моральна шкода окремим соціальним групам та державі в цілому.

Корупція може бути причиною відставки як окремих посадових осіб, так і цілих урядів. Світова історія дає багато прикладів, коли лише оприлюднення фактів корупції або початок їх офіційного розслідування робили те, що не було під силу всенародним виборам, рішенням парламентів чи глав держав. А це може потягнути за собою суттєві зміни у внутрішній і зовнішній політиці держави [3, с. 71-72].

Одним із важливих передумов, що на нашу думку сприяють зародженню корупційних механізмів у соціальному середовищі є насамперед негативне спонукання людини на вчинення протиправних дій та вчинків на користь третіх осіб заради отримання матеріального або нематеріального блага, а особи, що отримують неправомірну вигоду легковажно розраховують на відвернення настання негативних юридичних наслідків. За таких обставин, норма закону стає безсильною та недіючою. Адже будь-які пропозиції, обіцянки, що надходять від фізичних осіб суттєво впливають на неупередженість та об'єктивність прийняття відповідних рішень. У найчастіших випадках відбувається ігнорування певних обов'язкових законодавчих норм та не застосування їх до відповідних праводносин, а також вчинення дій всупереч встановленим вимогам закону. Такі вчинки можуть проявлятися у вигляді неправомірних дій та протиправної бездіяльності.

Варто відзначити те, що на практиці корупція може мати прихований характер, що зумовлена особистісними дружніми стосунками, які виважають у сферах публічного управління. У якості прикладу, можна віднести такі:

просування по службі так званих “свожків”, встановлення таким категоріям осіб явно завищених необґрунтованих премій, відсутність жодних реакцій на недоліки їхньої роботи, небажання застосовувати заходів реагування у разі неналежного виконання посадових обов’язків, а саме небажання відкривати дисциплінарні провадження по відношенню до таких осіб тощо. Спостерігаючи за такими явищами у людини формується відчуття повної несправедливості щодо себе. Цікавим є те, що такі форми прояву корупції практично не можливо виявити, проте завдається шкода людині у психологічному плані, що негативно позначається на її конституційні цінності та призводить до руйнації правової стабільності держави.

Також, вона може слугувати ефективним інструментом налагодження ділових стосунків, які проявляються у гарному та шанобливому ставленні до відвідувачів, що звертаються на прийом до посадових осіб органів влади, зокрема це випадки коли громадяни добровільно та за власною ініціативою без будь-яких примусів надають хабарі за сприяння у вирішенні проблемних питань, прискоренні отриманні відповідних послуг або наданні додаткових негласних послуг, що не входять до повноважень підприємства, установи, організації. Хоч така корупція не завдає суттєвої шкоди суспільним інтересам, проте порушує встановлений порядок функціонування державного управління.

Корупція як антисоціальне явище проявляється здебільше у вимаганні від людини майна або майнових прав взамін на отримання необхідної послуги, що може коштувати її життя, здоров’ю, репутації, безпеці, яке у кінцевому випадку ставить її у безвихідне становище. Через такі ситуації у осіб, які стають заручниками протиправних схем формується падіння власної гідності та через відчуття побоювання за себе, членів сім’ї, близьких родичів, колег не бажають повідомляти про це відповідним уповноваженим органам. Інститут викривачів, який був запроваджений у антикорупційному законодавстві став ключовим інструментом виявлення та розкриття корупційних правопорушень у нашій державі з метою забезпечення правового порядку та збереження конституційних цінностей. Проте через такі антисоціальні прояви, що найчастіше виникають у відповідних спеціально уповноважених суб’єктів у сфері протидії корупції такий метод боротьби важко назвати ефективним, оскільки через отримання неправомірної вигоди або наявності дружніх, родинних зв’язків істотно впливає об’єктивність та неупередженість виявлення корупційних правопорушень, а також проведення розслідувань стосовно них.

Цілком відомо, що за допомогою корупційних дій, людині стає набагато легше реалізувати свої конституційні права та свободи, уникати виконання обов’язків, уникати юридичної відповідальності за скоєні протиправні дії тощо. Вищезазначені фактори з одного боку забезпечують комфортні умови життя окремої групи людей проте з іншого боку через такі систематичні протиправні явища у державі формується беззаконня, відчуття повної безкарності так званих “впливових діячів” або особам, які мають зв’язки з цими впливовими людьми, а також осіб, які мають широкі матеріальні можливості, у тому числі бізнесмени.

Тому, за таких обставин відбувається падіння рівня правової державності, що суттєво впливає на розвиток конституційних цінностей, які покликані забезпечувати повну правову стабільність та належне функціонування державного апарату.

Важливою проблемою у розвитку корупції, яка трапляється зокрема у процесі проходження державної служби на сьогоднішній день є службова бездіяльність. Така бездіяльність зазвичай виникає з боку працівників, які постійно стають свідками корупційних подій та через побоювання втратити своє робоче місце не бажають повідомляти про

це відповідним уповноваженим органам, бездіяльність керівників, які не бажають вчиняти жодних заходів на відвернення таких протиправних схем. Адже через такі прояви психологічної слабкості подолання корупції стає вкрай неможливим та через деякий проміжок часу такі антисоціальні явища набувають постійного характеру. Незважаючи на наявність антикорупційних програм у органах влади, які утворюються спеціальними посадовими особами, які відповідають за вказаний напрямок роботи більшість з них є фіктивними та не виконуються у повному обсязі.

За своїм змістом корупція слугує цінністю для людини тільки у тому випадку коли вона виступає на його користь, оскільки з її допомогою задовольняються свої власні потреби. Вона слугує ключем для отримання додаткових привілеїв, що сприяє підвищенню соціального статусу у суспільстві. Через такі позитивні моменти для суб’єктів, які систематично користуються додатковими благами просто не вбачають потреби у її боротьбі та знищенні, а навпаки шукають усі можливі шляхи задля її збереження. Тому, варто сказати те, що у боротьбі з таким антисоціальним явищем зацікавленими більш за все є ті особи, які не мають достатніх матеріальних можливостей на реалізацію відповідних прав та свобод.

Корупція загрожує національній безпеці і суспільному устрою України, системно і комплексно впливає на формування й діяльність владних та політичних інститутів, підірвує довіру громадян до влади, ускладнює відносини України з іноземними партнерами [2, с. 187]. Таке протиправне явище психологічно змушує посадових осіб органів влади відтворювати різноманітні протизаконні схеми з метою отримання винагороди, яку зазвичай обіцяють або пропонують. Такі ситуації, зазвичай підірвують авторитет органів влади та призводить до дестабілізації рівня правового виховання державних чиновників, а також осіб, що тісно співпрацюють з ними. Будь-які корупційні дії, що вчиняються посадовцями характеризуються тим, що вони втягують у протиправні дії іншу соціальну групу людей сприяючи розповсюдженню її по всьому соціальному середовищу. Адже це негативно впливає на дотримання фундаментальних конституційних цінностей гарантовані державою тим самим наносить значну шкоду засадам конституційного ладу. Важливим моментом є те, що корупція провокує на вчинення нових кримінальних правопорушень представниками влади, які виконують організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарчі функції через наявність особистих майнових або немайнових інтересів.

Висновки. Ураховуючи вищевикладене, варто наголосити на тому, що корупція як антисоціальний фактор значно ускладнює процес формування та розвитку української правової державності, оскільки сприяє руйнації найважливішим конституційним цінностям гарантованих державою. Корупція незважаючи на широкі зусилля нашої влади та тривалі роки боротьби з нею, до сьогоднішнього дня вона є неподоланою, оскільки поширюється на всю сферу державного управління. Причиною її розвитку є слабка психологічна воля та неможливість психологічно протистояти перед матеріальним або нематеріальним благом, яке пропонують, обіцяють, отримують особи у якості винагороди, низький рівень економіки та соціальної захищеності населення в Україні. Важливою проблемою є те, органи, які уповноважені проводити заходи спрямовані на протидію та розслідуванню корупційних дій у більшості випадках проявляють бездіяльність із-за наявності приватних інтересів.

Цілком зрозуміло, що у наш час подолати корупцію у повному обсязі через вище перелічені проблеми, які існують у нашій державі поки ще неможливо. Адже боротьба з корупційними проявами залежить у першу чергу від внутрішньої волі самої людини та повне усві-

домлення її негативних наслідків, які настають для переважної більшості громадян та держави. У переважній більшості це стосується тих осіб, які пропонують винагороду за вчинення відповідних дій, ті які погоджуються на пропозицію та ті, що вимагають хабарі за надання

запитуваних послуг. Адже абсолютна відмова від участі у корупційних діях, значно допоможе підвищити рівень правової розвитку країни та зберегти найважливіші конституційні цінності для людини та держави, подальшому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Акімов. О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С.181-188.
3. Нинюк М. Нинюк І. Корупція як фактор загрози національній безпеці та суспільному ладу України. Історико-правовий часопис. 2015. № 2. С. 71-76.